

Gebundelde energie

Klimaatbeleid concreet maken, dat is een belangrijk uitgangspunt van het Klimaatakkoord dat in juni 2019 werd gesloten. Daartoe zijn onder andere dertig energieregio's geformeerd die Regionale Energiestrategieën (RES'en) ontwikkelen. Hoe gaat dat in zijn werk?

De internationale klimaatafspraken die in 2015 in Parijs zijn gemaakt, zijn vertaald naar een Nederlands Klimaatakkoord en de Klimaatwet die sinds 1 januari 2020 van kracht is. Hierin is onder meer vastgelegd dat we de uitstoot van broeikasgassen sterk vermindern: in 2030 met de helft ten opzichte van 1990 en in 2050 met 95 procent.

Een van de afspraken uit het Klimaatakkoord is dat dertig energieregio's in Nederland uitwerken waar en hoe het best duurzame elektriciteit op land (wind en zon) opgewekt kan worden. In het Klimaatakkoord is afgesproken dat alle energieregio's samen in 2030 ten minste 35 terawattuur aan grootschalige duurzame elektriciteit op land opwekken. Ook onderzoeken de regio's welke warmtebronnen te gebruiken zijn zodat wijken en gebouwen van het aardgas af kunnen. In een Regionale Energiestrategie (RES) beschrijft elke energieregio zijn eigen keuzes.

Bottom-up

Een regio bestaat doorgaans uit provincie, gemeenten en waterschappen die samenwerken met netbeheerders, bedrijven, maatschappelijke organisaties en inwoners. 'Voor deze vorm is gekozen omdat we de doelen alleen kunnen halen door samen te werken', zegt Kristel Lammers, programmadirecteur Nationaal Programma RES (NP RES). 'Ook was er brede consensus bij de leden van VNG, IPO (Interprovinciaal Overleg), Unie van Waterschappen en Rijk dat de RES een bottom-up proces zou moeten zijn. Door de regio's hun eigen aanpak te laten ontwikkelen, wordt aangesloten bij de cultuur, historie, werkwijze en aanpak van de regio. De dertig regio's bepalen zelf de wijze waarop ze hun ambities willen realiseren en zijn hierin "vormvrij". Wij ondersteunen ze met kaders en handreikingen, leerbijeenkomsten en kennisproducten. Ook halen we signalen op uit de regio's om

ENERGIEREGIO TWENTE: REALISTISCHE AANPAK EN VOORTBOUWEN OP LOPENDE INITIATIEVEN

Twente gaat voor een realistische, nuchtere aanpak. Er ligt een stevige opgave voor de energietransitie. Die opgave kun je alleen door een goede samenwerking met en tussen partijen behalen. Er moet een goede balans komen tussen de [maatschappelijke] kosten, ruimtelijke impact en maatschappelijke acceptatie. De energietransitie biedt de Twentse samenleving ook kansen op het gebied van werk en het stimuleren van innovatie.

In alle Twentse gemeenten, bij de waterschappen en provincie Overijssel lopen al veel initiatieven op het gebied van klimaat en duurzaamheid. In deze initiatieven zit letterlijk veel energie waarop wordt voortgebouwd. Martha van Abbema (voorzitter van de Stuurgroep Energie Strategie Twente): 'In onze aanpak hebben we nadrukkelijk ruimte ingebouwd voor de betrokkenheid van onder meer gemeenteraadsleden, bedrijven en inwoners. Het is belangrijk hierin samen op te trekken. Uiteindelijk is het immers aan de gemeenteraden, Provinciale Staten en de Algemene Besturen van de waterschappen om de noodzakelijke besluiten te nemen.'
(bron: www.energiestrategietwente.nl)

De dertig regio's bepalen zelf de wijze waarop ze hun ambities willen realiseren en zijn hierin 'vormvrij'

ze onder de aandacht te brengen bij de opdrachtgevende ministeries (EZK en BZK) en de koepelorganisaties van gemeenten, provincies en waterschappen.'

Ook Jan Matthijsen, beleidsonderzoeker bij het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) en betrokken bij RES-evaluaties, herkent het bottom-up karakter van de aanpak. 'De RES past in een mondiale trend waarbij de verantwoordelijkheid voor de aanpak van klimaatverandering meer bij landen, steden, bedrijven en mensen zelf wordt gelegd. Zo hebben landen zelf aangegeven wat ze gaan doen om de doelen uit het Klimaatakkoord van Parijs (2015) te halen. Eerder waren dat vooraf opgestelde

bindende doelen. De huidige meer bottom-up aanpak - zoals de RES'en - is flexibeler en kan rekenen op meer draagvlak, maar daardoor is de uitkomst vooraf gezien onzekerder.'

Monitor

Door de onzekerder uitkomsten is het monitoren van de resultaten extra belangrijk. Het PBL heeft daartoe een monitor ontwikkeld die vier 'kijkrichtingen' hanteert:

1) Kwantitatief is gericht op de vraag in hoeverre het doel van 35 terawattuur opwek van hernieuwbare energie in 2030 zal worden bereikt. Voor warmte zal de monitor zich in eerste instantie richten op het

Kristel Lammers (Nationaal Programma RES): 'We kunnen de doelen alleen halen door samen te werken.'

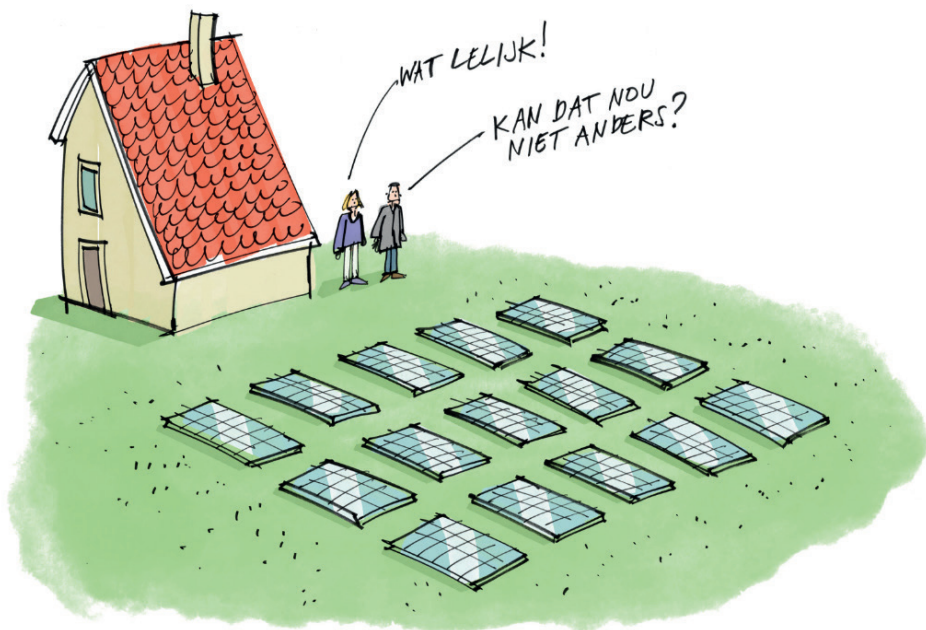
toetsen van de procesmatige voortgang.

2) Ruimtegebruik is gericht op de vertaling van de energetische opgave in een ruimtelijke opgave, rekening houdend met de bestaande functies en waarderingen van de ruimte, en toekomstige (ruimtelijke) opgaven.

3) Energiesysteemefficiëntie is gericht op de impact van de RES'en op het energiesysteem en de energie-infrastructuur op de centrale en op nationale schaal. Is er bovendien regionaal afgestemd en is er zicht op een *business case*?

4) Bestuurlijk draagvlak en maatschappelijke betrokkenheid. Bestuurlijk draagvlak is gericht op de inzet van de democratisch gekozen besturen en in hoeverre zij akkoord zijn met de geleverde (concept-)RES. Maatschappelijke betrokkenheid is gericht op de vraag in hoeverre actoren zijn betrokken: wie, wanneer en hoe? Welke mate van inspraak en/of participatie heeft plaatsgevonden? Wordt er gestreefd naar 50 procent eigendom van de hernieuwbare elektriciteitsproductie van de lokale omgeving (burgers en bedrijven)?

De uitkomsten van de monitor zijn volgens Matthijsen niet alleen een richtsnoer voor regio's zelf, maar ook voor regio's onder-

bron: NP RES

ENERGIEREGIO WEST-BRABANT: DE RES MAKEN WE MET ZIJN ALLEN

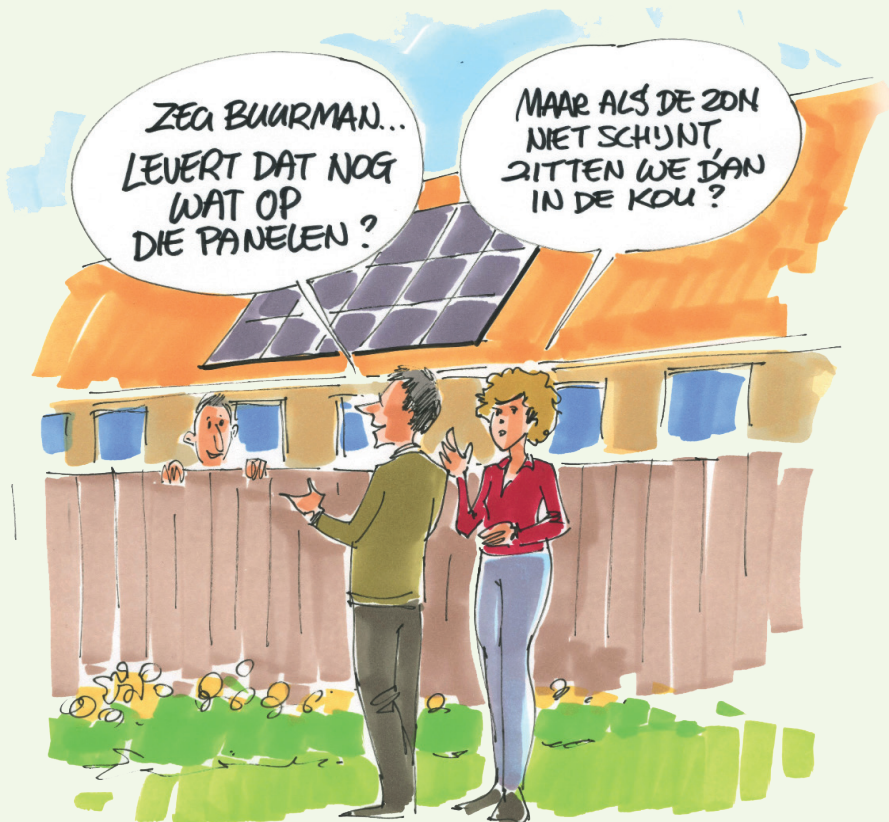
Onze ambitie is om de duurzame elektriciteits- en warmtevoorziening zo in te richten dat deze aansluit bij wat mensen in de regio belangrijk vinden. En dat het plan mensen uitnodigt om bij te dragen aan de uitvoering. Daarom werkt energieregio West-Brabant in de RES samen met maatschappelijke partners, bedrijven en inwoners. Dat sluit aan bij de wens van inwoners en stakeholders om tijdig betrokken te worden, op een open en transparante manier. Dat is op de volgende manier opgezet:

- Circa tachtig verschillende stakeholders zijn betrokken in drie werkateliers
- Er zijn vijf bijeenkomsten geweest met een klankbordgroep van stakeholders
- De regio organiseerde twee energiesafari's voor betrokkenen in de regio
- Gemeenten hebben inwoners betrokken, bijvoorbeeld via straatgesprekken en lokale enquêtes
- Via raadsinformatiebrieven, drie informele regionale bijeenkomsten en lokale bijeenkomsten hebben raadsleden kennis kunnen maken met de RES

Bovendien is het Programma Sociale Innovatie Energietransitie opgezet door de provincie Noord-Brabant en Enpuls BV. Het doel is om zoveel mogelijk inwoners, bedrijven en gemeenten te betrekken bij de energietransitie. Daartoe wordt in verschillende pilots werkenderwijs kennis en ervaring opgedaan. Bewoners, buurten en bedrijven werken samen aan thema's als energiebesparing, duurzame energie, warmte en mobiliteit. Hierbij komen vraagstukken op het gebied van *governance* (hoe organiseren?), *financial engineering* en toe te passen wet- en regelgeving aan de orde. De pilots bieden experimenteerruimte om met deze vraagstukken aan de slag te gaan. De kennis en ervaring die lokaal wordt opgedaan, wordt binnen het programma ontsloten voor alle bewoners van Brabant.

Zo onderzoeken inwoners van de dorpsgemeenschap Hedikhuizen hoe ze onafhankelijk kunnen worden van fossiele brandstoffen. Bijvoorbeeld door de restwarmte van de lokale steenfabriek te gebruiken, thuis energie te besparen of zelf stroom en warmte op te wekken. Een ander voorbeeld: langs de A16 werken bewoners, ontwikkelaars en overheden samen aan de energietransitie. Iedereen kan daaraan meedoen. Daarbij wordt gezocht naar een goede balans tussen lusten en lasten. Zo worden de windopbrengsten ingezet om het gebied verder te verduurzamen en de leefbaarheid te verbeteren.

[bronnen: www.energieregionwb.nl,
www.energieworkplaatsbrabant.nl en
www.energiea16.nl]

ling. 'Voor gemeenten zal het interessant zijn om te zien in hoeverre hun werkwijze en problematiek uniek zijn. Ook zullen er waarschijnlijk vraagstukken boven komen drijven die de schaal van een gemeente, regio of zelfs de provincie te boven gaan. In die gevallen zullen oplossingen tot stand moeten komen in een samenwerking tussen de verschillende bestuurslagen, van het Rijk tot gemeenten. De RES-monitor helpt gemeenten erachter te komen welke zaken in samenwerking met andere bestuurslagen aangepakt moeten worden.'

Interessante uitdagingen

Aanvankelijk was het de bedoeling dat alle energieregio's uiterlijk 1 juni een concept-RES zouden indienen. Vanwege de coronacrisis is het tijdspad verruimd tot 1 oktober. Het PBL gaat wel al vanaf 1 juni kijken naar de kwalitatieve aspecten van de tot dan toe ingediende (voorlopige) concept-RES'en. Er zal dus nog niet gekeken worden naar het aantal terawattuur.¹ Het wordt interessant om te zien of de nationale doelstellingen goed uit de verf komen in de gezamenlijke RES'en. Matthijsen: 'De regio's zijn weliswaar vrij in hoe zij hun RES vormgeven, maar in de Handreiking die het NP RES heeft opgesteld, is wel aangegeven wat een RES ten minste moet bevatten in de verschillende fases. Regio's zijn verschillend van aard op tal van onderdelen zoals inwonertal, energiegebruik en oppervlakte. Tegelijkertijd hebben ze te maken met gelijksoortige problemen zoals het vinden van ruimte voor de opwek van hernieuwbare elektriciteit uit wind en zon. En ook bij het helpen van gemeenten die een pad uitstippelen om de warmtevoorziening van huizen en gebouwen te verduurzamen, krijgen regio's vaak met dezelfde kwesties te maken.'

Integraliteit aanbrengen tussen de vier 'kijkrichtingen' van de RES-monitor ziet Kristel Lammers als een van de grotere

uitdagingen. 'Het gaat uiteindelijk om een optimale afweging en samenhang tussen deze vier aspecten. Naast de dertig RES'en afzonderlijk gaat het ook om het landelijke beeld dat ze samen gaan vormen. Dat is best spannend.' Behalve de uitkomsten van de monitor blijft NP RES ook op de hoogte van ontwikkelingen in de regio's via de regio-accounthouders. Zij maken periodiek inzichtelijk wat de ontwikkelingen zijn in de verschillende regio's. Het beeld dat daaruit ontstaat, komt samen in een 'foto'.² Daarnaast organiseert NP RES deze zomer reflectiegesprekken en 'peer-to-peer-sessies' op basis van een kwalitatieve tussentijdse analyse van de (voorlopige) concept-RES'en door het PBL.

Hoewel de monitor feitelijk nog zijn werk moet doen, heeft Matthijsen ook nu al een indruk van thema's die speciale aandacht behoeven. 'De vier kijkrichtingen van de monitor zijn afhankelijk van elkaar. Het ruimtegebruik heeft sterk te maken met het vinden van zowel maatschappelijk als bestuurlijk draagvlak. Wat heeft lokaal de prioriteit bij de verdeling van de schaarse ruimte, en stemt de provincie hier dan mee in? Ook voorzien de regionale netbeheerders zoals Stedin en de nationale netbeheerder Tennet nu al problemen met de energie-infrastructuur bij de inpassing van de installaties waarmee in 2030 voldoende hernieuwbare elektriciteit moet worden opgewekt om aan de 35 terawattuur-doelstelling te kunnen voldoen. Die netwerkproblematiek zal van plek tot plek verschillen, maar raakt uiteindelijk heel Nederland. Er wordt al wel gewerkt aan oplossingen, maar ook daar is te verwachten dat er niet 1-2-3 een oplossing ligt en dat er door de vele onbekende aspecten voorlopig sprake zal zijn van een stap-voor-stap-proces.'

Goed volgen en erop inspelen

Een opgave van deze aard en omvang heeft voor veel mensen en organisaties grote

Jan Matthijsen (PBL): 'De bottom-up aanpak van de RES'en is flexibeler en kan rekenen op meer draagvlak, maar daardoor is de uitkomst vooraf gezien onzekerder.'

gevolgen, niet in de laatste plaats voor gemeenten. Lammers raadt gemeenten dan ook aan om de ontwikkelingen rond de RES goed te volgen en erop in te spelen. 'Verdiep je in de RES'en. Want de energietransitie is behalve een ruimtelijke en technische transitie, ook een sociale transitie. De ruimte in Nederland is schaars. Daarom moeten we met elkaar over vakdisciplines heen verbanden leggen en belangen afwegen. Het is de kunst om zo veel mogelijk perspectieven bij de energietransitie te betrekken: ruimtelijk ordening, participatie, woningbouwopgave, mobiliteit, werkgelegenheid, et cetera. Bedenk daarom hoe jouw werk samenhangt met de energietransitie, welke kansen of risico's je ziet en zoek contact met collega's die werken aan de RES. Zo maak je gezamenlijk een goede afweging.'

Noot

1. Zie www.regionale-energiestrategie.nl/vragen/vragen+-+het+proces/1633602.aspx voor meer achtergrond.

2.. Zie www.regionale-energiestrategie.nl/bibliotheek/res+-+media voor een aantal voorbeelden van 'foto's'.